

Режисура та організація сценічного простору художником-постановником і художником по світлу в виставах-казках Заслуженої артистки АР Крим Оксани Дмитрієвни в Харківському академічному театрі ляльок ім. В. А. Афанасьєва

При створенні цієї статті було використано матеріали інтерв'ю з Оксаною Дмитрієвою, Наталією Денисовою, Дмитром Прасоловим, матеріали з рецензій журналіста газети «Время» Олександра Аннічева.

Дитячі вистави, поставлені головною режисеркою Харківського академічного театру ляльок ім. В. А. Афанасьєва, заслуженою артисткою АР Крим Оксаною Дмитрієвою, виявляють собою дивовижне видовище, що безперечно викликає інтерес, як маленького, так і дорослого глядача. Значна кількість театралів задається питанням, як режисерові і його постановочній групі вдається втілити на сцені казку, здатну схвилювати, змусити задуматися і довго розмірковувати про те, що відбувалося з персонажами, до яких нинішні дорослі, в свої дитячі роки, не ставилися серйозно.

Візьмемо для прикладу виставу «Чарівне кільце», який став режисерським дебютом Оксани Федорівни на сцені Харківського театру ляльок. Сталося це в 2007 році, коли молодого режисера запросили на постановку тільки однієї вистави. Однак після прем'єри інтерес глядачів і критиків до цієї режисерської роботи перевершив всі очікування. Тоді дирекція театру запропонувала Оксані Дмитрієвій продовжити співпрацю, щоб в перспективі зайняти вакантну посаду головної режисерки. Отже, 13 років тому на сцену вийшли Семен і його вірні друзі собака Журка, кіт Васька і змія Скарапея - головні персонажі «Чарівного кільця». В ході роботи над сценічною версією п'єси Андрія Цуканова, режисерці вдалося зібрати злагоджену постановочну команду. Оформила виставу, одягла в оригінальні костюми акторів і ляльок художниця Наталя Денисова, музику написав артист театру Геннадій Гуриненко, танцювальні номери поставлені Світланою Двояшкіною і Олександр Авдєєвим (дует «Міпарті»). Вперше до створення казкового

дійства були залучені фахівці, які на той час не достатньо користувалися попитом, але після вдалої прем'єри їх імена стали популярними. Скажімо, композиторські здібності прекрасного артиста-лялькаря Геннадія Гуриненко для багатьох стали відкриттям. Завдяки цим людям зовнішня форма вистави знайшла індивідуальний образ, відмінний від усіх казок, що раніше з'являлися на сцені театру ляльок. Стильові особливості веселого дійства «Чарівного кільця» відповідали народним гулянням, а конкретно — балагану з каруселлю в святковому вбранні. В єдиному сценічному просторі органічно співіснували два картинних плани — планшетна лялька і живий актор. Цей прийом згодом стане відмінною рисою постановочної практики Оксани Дмитрієвої.

Парадокс полягає в тому, що послідовність сценічних подій, що відбуваються в залежності від поведінки персонажів, не відповідає в її виставах літературному виду — казці. Казку вона вміло трансформує в різних жанрових напрямках, причому одночасно. Настільки сміливий режисерський прийом ми не можемо віднести до еkleктики, тому що він виражається в кожному конкретно виправданому акторами середовищі. Мабуть, це і дозволяє всі компоненти вистави підкоряти єдиній образній системі укупі з оригінальною театральною символікою, що легко зчитується як малюками, так і старшим поколінням. Виходячи з жанрових особливостей, в її казкових виставах домінує стиль мелодраматичного напрямку з притаманними цьому жанру романтичними героями і ліричними героїнями. Почуття, що виникають між ними виявляють низку якісних вчинків в розумінні вічного конфлікту добра, зла, любові, ненависті і так до нескінченності. До речі, у всіх казках, легендах і міфах, як правило, долі персонажів заздалегідь орієнтовані на щасливий кінець, а це і є основною особливістю жанрового коду мелодрам, в яких герої не володіють правом трагічного вибору.

Тема духовного багатства і внутрішньої краси, яку ще було намічено в виставі «Чарівне кільце», знаходить своє продовження в виставі «Дюймовочка», поставленою Дмитрієвою за відомою казкою Г.-Х. Андерсена. Тут чітко прослідковується інший тип ліричної героїні, доля якої, незважаючи на низку прикрих ситуацій, заздалегідь визначена щасливою зустріччю Дюймовочки з романтичним Королем ельфів. Задум Оксани Дмитрієвої розкривається в сценографічному вирішенні Наталії Денисової. Декорації, що побудовані у вигляді своєрідного паровоза, зберігають певну динаміку темпо-ритмічного малюнка, уособлюючи символіку руху і подорожі Дюймовочки. Відміним прийомом є створення на сцені анімаційного середовища, в якому фізичні предмети декорацій, зображають антропоморфні риси, а персонажі-ляльки, одухотворені артистами, доповнюють оточення, створюючи певну атмосферу.

У виставі за твором нідерландської казкарки Анни Шмідт «Про принців і принцес» Оксана Дмитрієва знаходить нове символічне значення того, як з'являється на світло жива, безпосередньо людська душа. У цій казці їй вдалося втілити дуже складний постановочний прийом - ефект «відчуження», коли актор залишає на деякий час одного персонажа, а зігравши іншого, знову повертається в «тіло» першого. Добре продуманий пластичний образ вистави, в якому всі постановочні елементи органічно доповнюють один одного, створює єдину художню форму. Тільки тепер замість маленької феї, що з'явилася на білий світ з прекрасної квітки, довгоочікуваний царський син, який зустрів перший день свого життя на городі казкового королівства в чарівних листах капусти. Тут мелодраматичний жанр проявляється відразу в двох іпостасях — батьківській любові Короля до Королеви і любові юної Принцеси до благородного Принца, що завершується щасливою розв'язкою.

Оксана Дмитрієва здійснила продовження сюжету казки Анни Шмідт у виставі «Принцеса Крапінка». Декорації, створені для цієї вистави Наталією Денисовою, виконані в стилі своєрідного оригамі, немов не викроєні на

тканинній основі, а вирізані з листів білого ватману. Оригінально розроблені сцени, створюють загальний пластичний малюнок картини, в якому важливе місце відводиться змінам місця дії, уособлюючи казковий простір, в якому ми подорожуємо разом з маленькими ляльковими персонажами.

Значним досягненням режисерської практики Оксани Дмитрієвої вважається вистава «Їжачок з туману» Сергія Козлова. Вона розповідає про маленьких звірят, що наївно розмірковують про красу, про те, як треба дружити, оберігаючи один одного від непотрібних потрясінь і небезпечних ситуацій. Образні підтексти, які несуть в собі персонажі-романтики, заворожують своїми глибоко дорослими думками, вираженими через призму дитячого світосприйняття. Безпосередній в своїх простуватих міркуваннях Їжачок так органічно привабливий, що втрачається фактура ляльки, а вимальовується жива істота. Емоційний вплив вистави спрацьовує на рівні підсвідомості, ні на хвилину не відпускаючи уваги глядачів. Така магія театру неможлива без ретельної роботи режисера і всієї постановочної групи над сюжетом, добре знайомим нам по відомій казці і мультфільму, але в даному випадку нетрадиційно інтерпретованому в виставі. Завдяки ретельній роботі Оксани Федорівни, чітко пророблений сценічний малюнок зберігає темпо-ритмічну динаміку дієвого ряду — від витoku драматичної дії до його логічного завершення. Важливим елементом вистави є складний технічний прийом «чорного кабінету» здійснений художником по світлу Дмитром Прасоловим. У просторі «чорного кабінету» потрібно вивірена точність. Сцена драпірується чорним оксамитом, в якому не повинно бути ніякого просвіту в прорізах для виходу на сцену. Локальне внутрішнє освітлення виставляється Дмитром Прасоловим так, що жоден відблиск не потрапляє на тканинну основу. Навколо мізансцени, картини або цілого акту відчувається нескінченний простір глибокої темряви протягом усієї сценічної дії. Поєднуючи внутрішнє освітлення сцени з відеопроєкцією, в той же час, в повній мірі висвічуються персонажі і реквізит. Так як у виставі задіяно майже три десятки прожекторів різного типу, співробітникам електро-цеху

необхідно було ретельно скорегувати роботу кожного з них. Таким чином, у виставі «Їжачок з туману» прекрасно вдалося домогтися ефекту «чорного кабінету», в якому вузько спрямований промінь світла виразно виділяє з безодні глибокого сценічного простору потрібний об'єкт. За допомогою світлового оформлення, майстерно змодельований сценічний простір створює ефект природного сприйняття театралізованої дійсності в стильових особливостях конкретного часу. Саме тому стара казка знаходить нове сценічне прочитання.

У виставі «Айболіт» режисер своєрідно інтерпретує відому поему для дітей Корнія Чуковського. Герой-романтик доктор Айболіт безкорисливо лікує хворих звірів, тим самим автор контрастно протиставляє його розбійникові Бармалію. Знову, по відомим нам законами мелодрами, перемагає добро. Оксана Дмитрієва майстерно організовує сценічне середовище, перетворюючи перипетії літературної казки-повісті в яскраві конфліктні ситуації, органічно сплітаючи живі акторські плани з ляльками різних технічних можливостей. Однією з головних переваг вистави є сценографічне оформлення Наталії Денисової. За допомогою конструкції з полотна, миттєво вдається змінювати місце дії, в той же час, не порушуючи обраної естетики декорацій: пустеля в лічені секунди перетворюється в океан, фармацевтична лабораторія змінюється рентген-кабінетом. Глядача вражає по-справжньому ілюзійний номер, коли в малих декораціях з'являється кит, що в три рази перевищує розміри сценічного простору. У сцені під водою дуже важливо було підсвітити обличчя акторів зсередини громіздких скафандрів і завдяки майстерності художників по світлу, вдалося здійснити дуже важливий елемент цієї вистави.

Тема народження і батьківської любові знову піднімається в «Івасику-Телесику» за мотивами української народної казки. Знову-таки відомий сюжет про перемогу Івасика-Телесика над хитрим і підступним Змієм в режисерській версії Оксани Федорівни звучить як тріумф народної мудрості,

про здобуття внутрішніх сил для протистояння злу. Дія відбувається в виразній багатофункціональній інсталяції, що нагадує форму дерева, створеної художницею Наталією Денисовою. Майстерно змодельована декорація, з її виразними деталями у вигляді ляльок, риб, сакральних символів язичницького культу слов'ян існує як самостійна жива дійова особа, виразно реагуючи на події, що відбуваються з маленьким Івасиком-Телесиком. Улюблений прийом Оксани Федорівни поєднання ігрового театру з елементами театру переживання отримує в виставі оригінальне трактування, яке легко сприймається маленькими і дорослими глядачами. Стильова єдність народжує цілісний пластичний малюнок вистави - від частки до загального. Такий прийом був намічений Оксаною Дмитрієвою ще в сценічному прочитанні «Принців і принцес», а в «Івасику-Телесику» по справжньому закріпився.

Характерні риси анімаційного середовища також виявляються і в «Стійкому олов'яному солдатику» за казкою Г.-Х. Андерсена. Зворушлива історія про олов'яного солдатика, що полюбив батистову балеринку, відбувається в музичній скриньці, що відповідає мелодійному такту оповідання, «припудреного» містиком. У виставі прагматично виражена мета, що має конкретних прихильників і противників. Дієвий ряд, незважаючи на, здавалося б, заздалегідь відомий фінал, до останнього зберігає інтригу. Інтерес до вистави зростає в міру зміни режисером фабульного забарвлення знайомого сюжету — не підтверджуються хрестоматійні очікування трагічної розв'язки. Таким чином, казка Андерсена що завершується загибеллю закоханих, в виставі Дмитрієвої знаходить щасливий фінал, який символізує перемогу кохання Солдатика і Балеринки.

Оксана Дмитрієва оригінально інтерпретує на сцені театру казкові тексти, наділяючи їх серйозною жанровою формою. Завдяки ретельній роботі режисера, художника-постановника і художника по світлу, мелодраматичні історії завжди будуть цікаві і дітям, і їхнім батькам. Молодші глядачі без

проблем сприймають казкові сюжети, а дорослі знаходять в казкових мелодрамах Оксани Дмитрієвої глибокий іронічний підтекст.